

ქართული აგრარული ეკონომიკის რესურსული პოტენციალი

მაია ბენია

სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

თენგიზ ლაჭყვანი

სტუ-ს ასოცირებული პროფესორი

აბსტრაქტი

ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო შეთანხმების DCFTA ფარგლებში ევროკავშირმა განახორციელა არაერთი რეფორმა ეკონომიკის მდგრადი განვითარების მიზნით, დაეხმარა აგრარულ სექტორს ENPARD პროგრამის მეშვეობით. საქართველოში სოფლის მეურნეობა ერთერთ ყველაზე პრიორიტეტულ დარგადაა გამოცხადებული, მისი სტიმულირების მიზნით არაერთი პროექტი განხორციელდა ინვესტიციების მოსაზიდად, წარმოების გასაზრდელად, საექსპორტო პოტენციალის გასაფართოებლად. მაინც ვერ ახერხებს ეს დარგი ჯეროვნად განვითარებას, ჯერ კიდევ ბევრი გამოწვევის წინაშე დგას. ცალკეული აგრარული დარგების განვითარება არ ასტიმულირებს ეკონომიკას რომ საექსპორტო პოტენციალი გაიზარდოს, შესაბამისად საჭიროა განხორციელდეს სისტემური გარდაქმნები. ფერმერთა უნარ-ჩვევების დაბალი დონე, კოოპერაციული კულტურის დეფიციტი, ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობის არქონა, მიწების დეფრაგმენტაცია, ლაბორატორიების სიმცირე და გაუმართაობა - ეს ყოველივე კომპლექსურად დასაძლევია და მეტი მხარდაჭერაა საჭირო სახელმწიფოს მხრიდან, რომელიც ასევე გულისხმობს, საბანკო სექტორთან და კერძო ბიზნესთან სისტემურ გრძელვადიან კოორდინირებულ თანამშრომლობას.

საძიებო სიტყვები: ევროკავშირთან ჰარმონიზაცია, აგრარული ინდუსტრია, სოფლის მეურნეობა, ინვესტირება, ექსპორტი.

ABSTRACT

Within the framework of the Deep and Comprehensive Free Trade Agreement DCFTA, the European Union has implemented a number of reforms for the sustainable development of the economy, supporting the agricultural sector through the ENPARD program. In Georgia, agriculture is declared as one of the most priority sectors, in order to stimulate it, a number of projects were implemented to attract investments, increase production, and expand export potential. Still, this field is not able to fully develop, it is still facing many challenges. The development of individual agricultural sectors does not stimulate the economy to increase the export potential, therefore it is necessary to carry out systemic transformations. Low level of skills of farmers, lack of cooperative culture, lack of access to technologies, defragmentation of lands, shortage and failure of laboratories - all these are complex to overcome and more

support is needed from the state, which also implies systematic long-term coordinated cooperation with the banking sector and private business.

Key words: harmonization with the European Union, agrarian industry, agriculture, investment, export.

* * * *

საქართველო 1992 წლიდან ევროკავშირთან სამეზობლო პოლიტიკის რეჟიმში სარგებლობს საყოველთაო პრეფერენციების სისტემით. აღმოსავლეთ პარტნიორობის საფეხურზე გადასვლამ უფრო გააფართოვა ნულოვანი ტარიფით ევროკავშირის ბაზარზე გასატანი ეროვნული ნაწარმის ნუსხა. ღრმა და ყოვლისმომცველი თავისუფალი სავაჭრო შეთანხმების DCFTA ფარგლებში ევროკავშირმა განახორციელა არაერთი რეფორმა ეკონომიკის მდგრადი განვითარების მიზნით, დაეხმარა აგრარულ სექტორს ENPARD პროგრამის მეშვეობით, საიდანაც 179,5 მილიონი ევრო უკვე ათვისებულია მუნიციპალიტეტების მიერ. 2013 წლიდან საქართველოში სოფლის მეურნეობა ერთერთ ყველაზე პრიორიტეტულ დარგადაა გამოცხადებული, მისი სტიმულირების მიზნით არაერთი პროექტი განხორციელდა ინვესტიციების მოსაზიდად, წარმოების გასაზრდელად, საექსპორტო პოტენციალის გასაფართოებლად. მაინც ვერ ახერხებს ეს დარგი ჯეროვნად განვითარებას, ჯერ კიდევ ბევრი გამოწვევის წინაშე დგას. ინფრასტრუქტურის სფეროს გაუმართაობა - სადრენაჟე, საირიგაციო, საკანლიზაციო სისტემები, ვერ მოხერხდა მათი სისტემური რეაბილიტაცია; ფერმერთა უნარ-ჩვევების დაბალი დონე, კოოპერაციული კულტურის დეფიციტი, ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობის არქონა, მიწების დეფრაგმენტაცია, ლაბორატორიების სიმცირე და გაუმართაობა. ეს ყოველივე კომპლექსურად დასაძლევია და მეტი მხარდაჭერაა საჭირო სახელმწიფოს მხრიდან, რომელიც ასევე გულისხმობს, საბანკო სექტორთან და კერძო ბიზნესთან სისტემურ გრძელვადიან კოორდინირებულ თანამშრომლობას. მდგრადი ეკონომიკური განვითარებისათვის აუცილებელია დეკარბონიზაციის დაკრედიტება ბანკების მხრიდან უმცირესი საპროცენტო განაკვეთებით, რომელიც დაეხმარება ფერმერებს გლობალური ხედვის განვითარებაში და გრძელვადიან პერსპექტივაში დაანახებს სარგებელს. სამწუხაროდ ეს კომპონენტი ჩვენს ქვეყანას არ აქვს. სურსათის უვნებლობა, მომხმარებელთა უფლებების დაცვა,

მცენარეთა დაცვა და ფიტოსანიტარული კეთილსაიმედოობა, ფალსიფიკაციის წინააღმდეგ ბრძოლა, სოფლის მეურნეობის დარგების განვითარება, სასოფლო სამეურნელო ტექნიკის განახლება და ხელმისაწვდომობა.

სახელმწიფოს სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია დიდწილადაა ჰარმონიზებული ევროკავშირის ENPARD - ის ამოცანებთან, რომლის მიზნებია:

სოფლად ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება ინკლუზიური ზრდისათვის და სოფლის მდგრადი განვითარებისათვის ხელშეწყობით;

სურსათის უსაფრთხოებისათვის ხელსაწყო ხელმისაწვდომი სურსათის უფრო მდგრადი მიწოდების მეშვეობით, სურსათის უვნებლობისა და ხარისხის სტანდარტების ამაღლებით საექსპორტო ბაზრიდან მეტი სარგებლის მისაღებად;

სოფლის მეურნეობისა და სოფლის ადმინისტრირების გაუმჯობესება ინსტიტუციური და დინამიკური მხარეების შესაძლებლობების განვითარებით, აგრარული სტრატეგიის შექმნისა და მართვის გათვლით;

2014 წელს ჩატარებული აღწერის მიხედვით, მეურნეობების საკუთრებაში არსებული სასოფლო-სამეურნეო მიწის 14% მრავალწლოვან ნარგავებს უკავია, 38% - სათიბებსა და საძოვრებს, ხოლო თითქმის ნახევარი სახნავი მიწაა. თუმცა, მეურნეობების მესამედი მათ საკუთრებაში არსებულ სახნავ მიწას არ ამუშავებს - რაც ჯამში 112 ათას ჰექტარს აღემატება. ანუ, მეურნეობების საკუთრებაში არსებული სახნავი მიწის 30% არ მუშავდება. სოფლის მეურნეობაში ჩართული მეურნეობების მიერ მიწის დიდი ნაწილის დაუმუშავებლად დატოვების, ნათესი ფართობების და პირუტყვის სულადობის შემცირების მიუხედავად, სოფლის მეურნეობა მცირე ტემპით მაინც ვითარდება. ქვეყანაში შემოდის თანამედროვე ტექნოლოგიები და ცოდნა, სახელმწიფო თუ დონორული პროექტების მხარდაჭერით ვითარდება ახალი მიმართულებები, თავისუფალი სავაჭრო შეთანხმებები კი დამატებით ასტიმულირებს მიწოდებათა ჯაჭვის განვითარებას. შედეგად, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გამოშვების მოცულობა წელ-წელა მატულობს. 2019 წელს სოფლის მეურნეობამ 4.7 მლრდ. ლარის პროდუქცია გამოუშვა, ხოლო სოფლის, სატყეო და თევზის მეურნეობაში შექმნილმა დამატებულმა ღირებულებამ 3.1 მლრდ. ლარი შეადგინა, რაც მთლიანად ქვეყანაში შექმნილი დამატებული ღირებულების 7.2% იყო. თუმცა, გამოშვების მოცულობის მატების მიუხედავად, სექტორის წილი მშპ-ში კლებადია. ანუ, სოფლის მეურნეობის ზრდის ტემპი მთლიანი ეკონომიკის ზრდის ტემპს ჩამორჩება. მიწების დანაწევრება, დაბალი მექანიზაცია, სასოფლო პროდუქციის მაღალი თვითღირებულება, შესაბამისი ცოდნის არქონა თუ მოძველებული ინფრასტრუქტურა სექტორის ზრდას აფერხებს და მნიშვნელოვნად

ამცირებს პროდუქტიულობას. ამას გარდა, მავნებლებისა და სხვადასხვა ორგანიზმების მიმართ დაბალი რეზისტენტობის მქონე ჯიშები, გაუმართავი საირიგაციო და სადრენაჟო სისტემები, კლიმატური პირობების მიმართ მაღალი მგრძნობელობა, ცოდნისა და გამოცდილების დაბალი დონე, ეს ყველაფერი მნიშვნელოვნად მოქმედებს სექტორის მწარმოებელობაზე და ხელს უშლის სტაბილურ ზრდას. სოფლის მეურნეობის სექტორის ზრდის ტემპი მნიშვნელოვანი მერყეობით ხასიათდება. სოფლის მეურნეობის ინდუსტრიალიზაციის აუცილებლობა როგორც უკვე აღინიშნა, საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო მიწა ფრაგმენტირებულია. შინამეურნეობების საკუთრებაში არსებული მიწის ნაკვეთები ძალიან მცირე ზომისაა საიმისოდ, რომ მეურნეობა მომგებიანი იყოს. გამოცდილებამ გვაჩვენა, რომ მცირე მეურნეობის მიერ წარმოებული პროდუქტის თვითღირებულება მაღალია, რასაც იწვევს სათანადო ცოდნის ნაკლებობა და წარმოების პროცესის, მოსავლის აღების თუ შეფუთვის არც ისე მაღალი სტანდარტის ტექნოლოგიები. მცირე ზომის მიწის მფლობელისთვის არარენტაბელურია ტექნიკისა და სხვადასხვა მანქანა-დანადგარების შეძენა, ეს კი პირდაპირ აისახება მწარმოებელობაზე და პროდუქციის ხარისხზე. ამასთან, წარმოების შეზღუდული მასშტაბიდან გამომდინარე, რთულია სტაბილური მიწოდების უზრუნველყოფა. ეს ყველაფერი მცირე მეურნეობას არაკონკურენტულს ხდის როგორც ადგილობრივ, ისე საექსპორტო ბაზრებზე. ინდუსტრიული მეურნეობების განვითარება ტრადიციული წარმოების წინაშე არსებული ზემოაღნიშნული პრობლემების გადაწყვეტის გზას წარმოადგენს. მსხვილ ფერმერულ მეურნეობას არ აქვს მცირემიწიანობასთან დაკავშირებული სირთულეები, ტექნიკასა და თანამედროვე ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობის პრობლემა, ხოლო ევროპისა თუ სხვა საექსპორტო ბაზრებზე შესვლა შედარებით ნაკლებ დაბრკოლებებთან არის დაკავშირებული.

მცირემიწიანობას რაც შეეხება უნდა ითქვას, რომ 2014 წლის აღწერის თანახმად, მეურნეობების 77% ერთ ჰა-ზე ნაკლები ზომის მიწას ფლობს, რომელიც, თავის მხრივ, კიდევ დაყოფილია მცირე ნაწილებად. შესაბამისად, მეურნეობებს სხვადასხვა ადგილზე განთავსებული მიწის ნაკვეთების ეფექტურად გამოყენება ურთულდებათ. მსგავსი დანაწევრება ხელისშემშლელია მასშტაბის ეფექტით სარგებლობისა და ერთი სახის პროდუქტის წარმოებაზე სპეციალიზაციისათვის. შინამეურნეობები ჩართული არიან სოფლის მეურნეობაში სპეციფიკური ცოდნისა და შესაბამისი ტექნოლოგიების გარეშე. უმეტეს შემთხვევებში, თვითკმარ და ნახევრად-თვითკმარ მეურნეობებში დასაქმებული მოსახლეობა არ იცნობს ფერმერულ პრაქტიკას თესლის ხარისხის შესანარჩუნებლად და გასაუმჯობესებლად, იშვიათად იყენებს მაღალი ადაპ-

ტაციის უნარის მქონე ჯიშებს თუ სერტიფიცირებული სათესლე მასალას, ასევე, ხელი არ მიუწვდება ნარგავების თუ პირუტყვის მოვლის თანამედროვე, ეფექტიან ტექნოლოგიებზე. შედეგად, მათ მიერ წარმოებული პროდუქცია არის ადგილობრივი და, მით უმეტეს, უცხოური ბაზრისათვის მიუღებელი. სასოფლო-საქმიანობაში ჩართული შინამეურნეობები პროდუქციას უმეტესად საკუთარი მოხმარებისათვის აწარმოებენ და პროდუქციის გაყიდვიდან მცირე შემოსავალს იღებენ. 2014 წლის აღწერის თანახმად, მეურნეობის 78% პროდუქციას ძირითადად საკუთარი მოხმარებისთვის აწარმოებდა. ხოლო 2019 წელს, ერთი შინამეურნეობის მიერ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის გაყიდვიდან წლიურად მიღებულმა საშუალო შემოსავალმა 1700 ლარიც კი ვერ შეადგინა, რაც სოფლად მაცხოვრებელთა შინამეურნეობის საშუალო წლიური შემოსავლის 15%-ზე ნაკლებია. მიწის დეფრაგმენტაცია, სახელმწიფოს საკუთრებაში არსებული მიწის ფონდის სრულყოფილი აღრიცხვა და პრივატიზება, შედეგად კი მსხვილი ფერმერული მეურნეობების შექმნა, მასშტაბიდან უკუგების ეფექტით სარგებლობის შესაძლებლობას გააჩენს. თამამად შეიძლება ითქვას, რომ მსხვილ მეურნეობებს თუ კოოპერატივებს განვითარების შედარებით მეტი პოტენციალი აქვთ ვიდრე მცირე, თვითკმარ და ნახევრად-თვითკმარ მეურნეობებს. შესაბამისი ცოდნა თუ კვალიფიციური მუშახელი, ხარისხიან აგროქიმიკატებსა და ნერგებზე ხელმისაწვდომობა, თანამედროვე ტექნოლოგიებსა და ფინანსურ რესურსებზე წვდომა და ა.შ. ეს არის ფაქტორები, რომელთა ერთობლიობა განაპირობებს მათ უპირატესობას. ტექნოლოგიებსა და ტექნიკაზე შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოში მნიშვნელოვანი დეფიციტია როგორც ტექნოლოგიების ასევე ტექნიკის გავრცელების მხრივ:

2014 წ. სასოფლო-სამეურნეო მიწის მფლობელი მეურნეობების მხოლოდ 4.7% ფლობს მუშა მდგომარეობაში მყოფ ტრაქტორს (ჩვეულებრივს და ხელის ტრაქტორს). მეურნეობის მექანიზაციის დაბალი დონე კი პირდაპირ აისახება წარმოების პროდუქტიულობაზე. საქართველოში ძალიან ნელი ტემპით შემოდის ახალი ტექნოლოგიები და ტექნიკური სიახლეები. ქვეყანაში თითქმის არ არის თანამედროვე ჯიშები და სათესლე მასალა. ფერმერები არ იცნობენ უახლეს მიღწევებს, იყენებენ ძველ ჯიშებს, რომელთა ნაწილი უკვე აღარ არის ბაზარზე მოთხოვნილი. წარმოების პროდუქტიულობის გასაზრდელად და ნაწარმის რეალიზაციის გასამარტივებლად აუცილებელია ახალი, მოთხოვნილი და პროდუქტიული ჯიშებისა და ნერგების შემოტანა/გავრცელება. პროდუქტის სასაქონლო სახის შესანარჩუნებლად და საექსპორტო ბაზრებისათვის მიმზიდველი პროდუქტის მოსამზადებლად საჭიროა სპეციალური ტექნოლოგიებით პროდუქტის დამუშავება, დახარისხება და შეფუთვა. თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვა, სასოფლო

ტექნიკის შესყიდვა და წარმოების მეტ-ნაკლებად ავტომატიზება არც თუ ისე მცირე კაპიტალურ დანახარჯს მოითხოვს, რაც მცირე მეურნეობებისთვის არარენტაბელურია. მსხვილი ფერმერული მეურნეობების ფინანსური სიძლიერე ამარტივებს თანამედროვე ტექნიკასა და ტექნოლოგიებზე ხელმისაწვდომობას. მათთვის უფრო მომგებიანია მეურნეობის ავტომატიზება და მიწის დასამუშავებლად თუ მოსავლის ასაღებად საჭირო მოწყობილობების საზღვარგარეთ შესყიდვაც არ წარმოადგენს მნიშვნელოვან დაბრკოლებას. შესაბამისად, მსხვილი მეურნეობები ახერხებენ მასშტაბის ეფექტიანობის სარგებლის მიღებას, კულტივირების ახალი ტექნოლოგიების ათვისებას და მეურნეობის უკეთესი პრაქტიკის დანერგვას, რაც განაპირობებს მათ კონკურენტულ უპირატესობას მცირე თუ მიკრო მეურნეობებთან შედარებით. ინფრასტრუქტურა მაინც გამოწვევად რჩება სოფლის მეურნეობა, სხვა დარგებთან შედარებით, არც თუ ისე დიდი მოცულობის პირდაპირი უცხოური ინვესტიციებით ხასიათდება. ბოლო ათი წლის განმავლობაში, სოფლის მეურნეობაში მთლიანი პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების 1.5%-ზე მეტი არ განთავსებულა. 2010-2019 წლებში საშუალო წლიურმა პირდაპირმა უცხოურმა ინვესტიციამ სექტორში 11.6 მლრდ. აშშ დოლარი შეადგინა. საშუალო ძალის განვითარებასთან ერთად, ინფრასტრუქტურის მოწყობა-გამართვა ინვესტიციების სტიმულირების ერთ-ერთი ეფექტური გზა იქნება. მაგ.: დღესდღეობით ინვესტორს მნიშვნელოვანი ძალისხმევა და ფინანსები სჭირდება იმისათვის, რომ საქართველოს მელიორაციის სარწყავ სისტემას თუ ცენტრალურ გზას დაუკავშირდეს. ელექტროენერგია, გზები, საირიგაციო არხები – ზოგადად, მონესრიგებული კომუნიკაცია დარგს უფრო მიმზიდველს ხდის, რადგან გამართულ ინფრასტრუქტურას საჭიროებს ყველა, არსებული და ახალი მენარმე, სერვისის მიმწოდებელი და შუამავალი რგოლი. გამართული ინფრასტრუქტურა ამცირებს მეურნეობის გამართვისა და საქმიანობისათვის საჭირო როგორც კაპიტალურ, ასევე საოპერაციო ხარჯებს, ამარტივებს დამხმარე სერვისებსა და ბაზრებზე წვდომას და, შედეგად, ზრდის პროექტების რენტაბელურობას. რაც, საბოლოოდ, სექტორის საინვესტიციო მიმზიდველობაში აისახება.

სარწყავ-საირიგაციო და დრენაჟის სისტემები წლების მანძილზე წესრიგდებოდა სხვადასხვა რეგიონში. ამან არაერთ ფერმერს მისცა საშუალება გაემარტივებინა მორწყვის პროცესი. წლების განმავლობაში მიმდინარე ინფრასტრუქტურული პროექტების შედეგად საგრძნობლად არის გაზრდილი წყალუზრუნველყოფილი და დრენირებული მიწების ფართობი 2012 წელს მათი რაოდენობა 60 ათას ჰექტარზე ნაკლები იყო, ხოლო 2019 წელს ჯამურად თითქმის 170 ათასი ჰექტარი შეადგინა. სა-მელიორაციო სისტემის ქსელის გაფართოების და

რეაბილიტაციის მიუხედავად, ირიგაცია და დრენაჟი მაინც მნიშვნელოვან პრობლემად რჩება. საქართველოში ერთ სულ მოსახლეზე ევროკავშირის საშუალო მაჩვენებელზე ორჯერ მეტი მტკნარიზე დაპირული წყალი მოდის. მიუხედავად იმისა, რომ ქვეყანა მდიდარია წყლის რესურსებით, როგორც სასმელი, ასევე საირიგაციო, არაერთი მეურნეობა უჩივის სარწყავი წყლის დეფიციტს. კონკრეტულ რეგიონებში ფერმები, ნალექისა და წყლის დებეტის სიმცირის გამო საკმარისი მოცულობის წყალს ვერ ღებულობენ. წყალი ქსელში რამდენიმე თვის განმავლობაში, გრაფიკით მიეწოდება და ხშირად სწორედ მაშინ არ არის საკმარისი სისტემაში მისაწოდებლად, როცა ნალექი ცოტაა და მეურნეობებს სარწყავი წყლის საჭიროება უდგებათ. სოფლის მეურნეობისთვის

სასიცოცხლო მნიშვნელობისაა წყლის სტაბილური მიწოდების უზრუნველყოფა. წყლის დანაკლისი პირდაპირ აისახება მოსავლის ხარისხსა და რაოდენობაზე, ასუსტებს ნარგავებს და ამცირებს მავნებლებისა თუ სხვადასხვა დაავადებების მიმართ მდგრადობას. სამწუხაროდ, სამელიორაციო სისტემა ვერ ახერხებს წყლის მოთხოვნის შესაბამისად მიწოდებას და ვერც წინასწარ გასცემს მიწოდებაზე გარანტიას. ამიტომ, მეურნეობები ცდილობენ გამართული ფუნქციონირებისათვის საჭირო სარწყავი წყლის სხვა, ალტერნატიულ გზით მოძიებას, რათა არ იყვნენ „საქართველოს მელიორაციის“ ნაკლებად სტაბილური მიწოდების სისტემაზე დამოკიდებული.

დარგის ექსპერტების შეფასებით, დღესდღეობით, არცერთი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტის ღირებულებათა ჯაჭვი არ არის განვითარებული მაღალ დონეზე. თუმცა, სხვა პროდუქტებთან შედარებით, ღირებულებათა ჯაჭვი შედარებით დახვეწილია იმ სექტორებში, რომლებიც უფრო მეტად ორიენტირდება ექსპორტზე. ესენია: თხილი, მინერალური და მტკნარი სასმელი წყლები და ღვინო. ღირებულებათა ჯაჭვის მოწესრიგების და განვითარების გარეშე კი პროდუქტის ექსპორტირება ძალიან რთულია და მნიშვნელოვნად მეტ ფინანსურ დანახარჯს მოითხოვს. თავისუფალი ვაჭრობის შეთანხმებების ხელმოწერის და საექსპორტო ბაზრებზე წვდომის გამარტივების მიუხედავად, სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტი კვლავ დსთ-ის ქვეყნებზეა

კონცენტრირებული. ამ კონცენტრაციას განაპირობებს აღნიშნულ ბაზრებზე შედარებით მარტივი წვდომა (ევროპულ ბაზრებთან შედარებით დაბალი სტანდარტები, უფრო ადვილი ტრანსპორტირება, ნაკლები ენობრივი ბარიერი და ა.შ.), აღნიშნულ ქვეყნებში ქართული პროდუქციის ცნობადობა და ისტორიულად ჩამოყალიბებული მოხმარების ჩვევები. თუმცა რუსეთი, და ზოგადად დსთ, როგორც ძირითადი საექსპორტო ბაზარი, ეკონომიკური და პოლიტიკური რისკის მატარებელია. რისკის გარდა,

მსგავსი კონცენტრაცია სექტორის სისუსტეებზე მეტყველებს.

მწარმოებელთა დიდ ნაწილს ახალ ბაზრებზე შესაღწევად: არ აქვთ კონკურენტული ფასი და შესაბამისი ხარისხი; ვერ უზრუნველყოფენ უსაფრთხოების სტანდარტებსა და ნორმებთან შესაბამისობას; ვერ უზრუნველყოფენ პროდუქციის ჰომოგენურობას და მოთხოვნილ რაოდენობას.

ქართული ღვინო ნელ-ნელა აფართოებს მომხმარებელთა წრეს სხვადასხვა ქვეყანაში. აღნიშნული წარმატება დიდი შრომის შედეგია და მის შესანარჩუნებლად სიფრთხილეა საჭირო. მიუხედავად ამისა, 2019 წელს ღვინის ეროვნულმა სააგენტომ საექსპორტო პროდუქციის ინსპექტირების მიზნით მხოლოდ 750-მდე ნიმუში აიღო, მაშინ როცა ქვეყნიდან 94 მლნ. ბოთლის ექსპორტი განხორციელდა 53 ქვეყანაში. აღსანიშნავია, რომ ღვინის ექსპორტის მოცულობა წლიდან წლამდე საგრძნობლად იზრდება, ხოლო სააგენტოს გაძლიერება და დამატებითი აღჭურვა იგივე ტემპით არ ხდება. შედეგად, საექსპორტო ღვინის გაზრდილი ნაკადის საკმარისი კონტროლი ვეღარ ხორციელდება. საექსპორტო პროდუქციის სათანადო კონტროლი კი აუცილებელია საექსპორტო

ბაზრებზე მოპოვებული ნდობის შესანარჩუნებლად და გასაზრდელად. აგრარული მეურნეობის გამართული საქმიანობისათვის აუცილებელია სხვადასხვა ტიპის კვლევებსა

და ანალიზებზე წვდომა. ლაბორატორიები ფუნქციონირებს საქართველოს სხვადასხვა რეგიონში და ხელმისაწვდომია ნებისმიერი დაინტერესებული პირისთვის. შეიძლება ითქვას, რომ აღნიშნული სფერო უკეთ არის განვითარებული, ვიდრე დარგისათვის აუცილებელი სხვა სერვისები. თუმცა, კერძო სექტორი ამ მიმართულების გაუმჯობესების საჭიროებას მაინც ხედავს. ისინი ადგილობრივ ლაბორატორიებს მხოლოდ ზოგიერთი საბაზისო ტესტის შესასრულებლად მიმართავენ (მაგ.: ნიადაგის შესამოწმებლად), ხოლო, როცა შედარებით კომპლექსური ან რთული ანალიზია საჭირო (მაგ.: ნერგის დაზიანების მიზეზის დადგენა; კვლევა კონკრეტულ მავნებლებზე), ნიმუშებს საზღვარგარეთ აგზავნიან. სოფლის მეურნეობის განვითარების შემაფერხებელ ფაქტორებს შორის ლაბორატორიები სახელდება არა იმიტომ, რომ ქვეყანაში მათი დეფიციტია, არამედ იმის გამო, რომ საქართველოში არსებული ლაბორატორიები ვერ სთავაზობენ ფერმერებს სრული სპექტრის კვლევებს. ხშირად კი, სწორედ ის კომპონენტები, რომელთა შემოწმებაც ადგილობრივად ვერ ხერხდება, გადამწყვეტია პროდუქტის უსაფრთხოების ნორმებთან შესაბამისობის დასადგენად და, ასევე, საექსპორტო ბაზრის მოთხოვნების დასაკმაყოფილებლად. შეზღუდული ლაბორატორიული შესაძლებლობები აპარატურის სიძვირით და ასევე, კვლევისათვის საჭირო რეაქტივების მაღალი ფასით აიხსნება. ადგილობ-

რიგ ბაზარზე კვლევებზე მწირი მოთხოვნის ფონზე, ასეთი ტექნოლოგიის დანერგვა ლაბორატორიებისთვის ფინანსურად წამგებიანია. ცხადია, უფრო ფართო სპექტრის ლაბორატორიული კვლევის ტექნოლოგიების დანერგვა მიმზიდველი და სარგებლიანი გახდება მოთხოვნის ზრდის პარალელურად. ჯერჯერობით კი, კომპანიებს ნიმუშების საზღვარგარეთ არსებულ ლაბორატორიებში გაგზავნა უწევთ, რაც მეტ დროით და ფინანსურ რესურსს საჭიროებს, ვიდრე საქართველოში შემოწმებას დასჭირდებოდა.

სოფლის მეურნეობის განვითარების დამაბრკოლებელი არაერთი ფაქტორი გვაქვს წინ, თუმცა, ერთ-ერთ მთავარ პრობლემად ადამიანურ რესურსები ითვლება. კვალიფიციური კადრების დეფიციტი, აგრონომები, დარგისექსპერტები, ტექნოლოგები თუ სხვა, მაღალი დონის სპეციალისტები ქვეყანაში ძალიან ცოტაა.

ამას გარდა, რთულია მასშტაბური აგრო-პროექტების მენეჯერების, სპეც-ტექნიკის ოპერატორების, ტექნიკოსების თუ დამხმარე სპეციალისტების მოძიება. ადგილობრივ ბაზარზე მაღალი კვალიფიკაციის თუ თანამედროვე განათლების მქონე კადრების ნაკლებობის გამო, კომპანიები იძულებული ხდებიან უცხოეთიდან მოიწვიონ და ეს ძალიან ძვირია. თუმცა, ადამიანურ რესურსებთან დაკავშირებული პრობლემა კვალიფიციური სპეციალისტების მმწვავე ნაკლებობით არ შემოიფარგლება. სოფლის მეურნეობაში ჩართული კომპანიები სირთულეს აწყდებიან არაკვალიფიციური მუშახელის მოძიების პროცესშიც. ძირითადად, სასოფლო-სამეურნეო პროექტები ურბანული ზონებიდან მოშორებითაა განთავსებული. ასეთ ზონებში მაცხოვრებელთა შორის განსაკუთრებით მაღალია უმუშევრობის დონე. ამიტომაც, რეგიონებში ბევრი სოციალურად დაუცველი ოჯახია. ასეთი ოჯახის წევრებისთვის დროებითი/სეზონური დასაქმება (რაც ძირითადად ახასიათებს სოფლის მეურნეობის, კერძოდ კი მემცენარეობის სფეროს პროექტებს) ნაკლებად მიმზიდველია, რადგან ეს რისკის ქვეშ აყენებს მათ სოციალურ სტატუსს. ამიტომ, მოსახლეობას უწევს არჩევანის გაკეთება: სეზონურ შემოსავალსა და სახელმწიფოს მიერ გაცემულ სოციალურ დახმარებას შორის. ხშირად სოციალური შემწეობის მიმღებებს არ სურთ დროებითი შემოსავლის სანაცვლოდ შინამეურნეობის საარსებო მინიმუმის მიმღებთა სიიდან ამოვარდნა (რაც დაკავშირებულია როგორც ფინანსური შემწეობის, ასევე სხვა დამატებითი სარგებლის გაუქმებასთან). ცხადია, ასეთ პირებს ურჩევნიათ შრომის არაფორმალური გზით ანაზღაურება. თუმცა, დასაქმების ეს ფორმა კანონით დაუშვებელი და კომპანიებისთვის მიუღებელია. შესაბამისად, რთულდება ფერმის გამართული ფუნქციონირებისათვის საჭირო დროებითი (დამატებითი) პერსონალის მოძიება. ავტომატიზაციის გზით და ცოცხალი სამუშაო ძალის

საჭიროების მინიმუმამდე დაყვანით ცდილობენ. თუმცა, მეურნეობის ავტომატიზაცია, თავის მხრივ, სხვა სირთულეს უკავშირდება. ტექნიკის შესაძენად და თანამედროვე ტექნოლოგიების დასანერგად საჭირო მნიშვნელოვანი კაპიტალური დანახარჯების გარდა, სპეციალური სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკა საჭიროებს ოპერატორებს და სხვა მომსახურე პერსონალს, რომლებიც, როგორც უკვე აღინიშნა, არც თუ ისე ადვილი მოსაძიებელია საქართველოს შრომის ბაზარზე.

სოფლის მეურნეობა ამინდისა და სტიქიური მოვლენების მიმართ ერთ-ერთი ყველაზე მგრძნობიარე სექტორია. შესაბამისად, არასასურველი ამინდი და სხვადასხვა კლიმატური მოვლენა აზარალებს მეურნეობას და ამცირებს მის მიერ მისაღებ შემოსავალს. ამ ტიპის რისკების დამოუკიდებლად თავიდან არიდება ძალიან რთულია, თუ არა შეუძლებელი. სწორედ ამიტომ, აგრარულ ბიზნესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება რისკების დაზღვევას. საქართველოში, სუბსიდირების მექანიზმის არსებობის მიუხედავად, აგრარული სექტორის დასაზღვევად ქვეყანაში არსებული შეთავაზებები შეზღუდული სპექტრისაა. საქართველო მცირე მასშტაბის ქვეყანაა, სასოფლო კულტურების ფართო სპექტრით და განსხვავებული კლიმატური ზონებით. თითოეული რეგიონი, ზონა თუ კულტურა სპეციფიური რისკით ხასიათდება. აგროსექტორის განვითარებისთვის კი აუცილებელი პირობაა მენარმეთათვის ზემოაღნიშნული კლიმატური თუ სხვა რისკის დაზღვევის შესაძლებლობის არსებობა. საქართველოში, ეს შესაძლებლობა მნიშვნელოვნად შეზღუდულია. დღესდღეობით არსებული სისტემა ეფუძნება ცალკეული რისკების დაზღვევას სეტყვის, ქარიშხლის, წყალდიდობის და ა.შ. კონკრეტული კულტურების მწარმოებლებისათვის ეს სისტემა მოსახერხებელია. მაგ.: მანდარინის და ყურძნისთვის (საშემოდგომო ყინვებისაგან დაზღვევა). თუმცა, შეთავაზებები ვერ ერგება ბევრი მეურნეობის საჭიროებას. ცალკეული რეგიონების და კლიმატური ზონების სპეციფიკის გათვალისწინებით შექმნილი სადაზღვეო პროდუქტის შექმნის პარალელურად, ასევე მნიშვნელოვანია ნერგის დაზღვევა. გასულ წლებში განიხილებოდა სახელმწიფო პროგრამის ფარგლებში ნერგის დაზღვევის დამატება, თუმცა ეს ცვლილება ჯერჯერობით არ განხორციელებულა. ამჟამად არსებული პროგრამა მხოლოდ მოსავლის დაზღვევას ითვალისწინებს, რაც სისტემის გარეთ ტოვებს მათ, ვინც მრავალწლოვან კულტურებს აშენებს და პირველ მოსავალს მხოლოდ რამდენიმე წლის შემდეგ მიიღებს. სახელმწიფო, როგორც განვითარების ხელშემწყობი საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, ძალიან ბევრი ფაქტორი თავად ბაზრის მიერ რეგულირდება. სახელმწიფოს ნებისმიერი ჩარევა დიდ სიფრთხილეს მოითხოვს – კარგად უნდა გაანალიზდეს და შეფასდეს ნებისმიერი ნაბიჯი, რათა, იქნება ეს რეგულაცია

თუ სუბსიდია, იყოს ეფექტური და სარგებლიანი. აგრომეწარმეობის განვითარების ხელისშემშლელ ფაქტორებს შორის დასახელდა სხვადასხვა დამხმარე სერვისების განუვითარებლობა. თუმცა, როგორც უკვე აღინიშნა, ზოგიერთი მათგანი, თავის მხრივ, მეურნეობების მხრიდან არსებული მწირი მოთხოვნის გამო ვერ ვითარდება. ანუ, ერთი ვერ ვითარდება მეორეს გარეშე. ასეთ სიტუაციაში, შესაძლებელია, გამართლებული იყოს სახელმწიფოს ჩარევა. კვლევის ფარგლებში გამოვლენილი პრობლემური საკითხების გადაჭრის პროცესში სახელმწიფოს მონაწილეობა შესაძლებელია სხვადასხვა მიმართულებით: სასოფლო-სამეურნეო მიწა. მიწის დეფრაგმენტაციის ხელშეწყობა სახელმწიფო საკუთრებაში არსებული მიწის პრივატიზაციის გზით. არსებული მიწის ფონდის აღრიცხვის შედეგად გამოუყენებელი მიწის ნაკვეთების იდენტიფიცირება

და მათზე ხელმისაწვდომობის ზრდა. ირიგაცია და დრენაჟი. ქსელის გაფართოების პარალელურად, აუცილებელია სისტემაში არსებული ხარვეზების იდენტიფიცირება და აღმოფხვრა. ლაბორატორიული შესაძლებლობების გაფართოება მენარმეთა საჭიროებების გათვალისწინებით. საექსპორტო ბაზარზე გასატანი პროდუქციის ხარისხის აქტიური კონტროლი. აგროდაზღვევის სახელმწიფო პროგრამის მოდიფიცირება და კლიმატური ზონების თურეგიონების სპეციფიკის გათვალისწინება უფრო მეტად მოარგებს სადაზღვევო შეთავაზებას მეურნეობათა საჭიროებებს.

კადრების მომზადება სანარმოთა საჭიროებების გათვალისწინებით და სამუშაოზე დაფუძნებული სწავლების მოდელის გაფართოება. დამხმარე მუშახელის ხელმისაწვდომობა. სოციალური შემწეობის მიმღებთა სეზონური დასაქმების სტიმულირება.

გამოყენებული წყაროები:

1. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საქართველოს სოფლის მეურნეობისა და სოფლის განვითარების სტრატეგია 2021-2027. დეკემბერი 2019 წელი.
2. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. საქართველოს სოფლის მეურნეობის განვითარების სტრატეგია 2015-2020. 2015 წელი.
3. საქართველოს გარემოს დაცვისა და სოფლის მეურნეობის სამინისტრო. ღვინის ეროვნული სააგენტო. „ანგარიში 2019“. 2020 წელი.
4. საქართველოს ენერგეტიკისა და წყალმომარაგების მარეგულირებელი ეროვნული კომისია. დადგენილება N2. 1 თებერვალი, 2011 წელი.
5. საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური. „საქართველოს სოფლის მეურნეობა 2019“, თბილისი, 2020 წელი.